

Nasir Muftić, asistent / Assistant
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Pravni fakultet / Faculty of Law

OSNOVE GRAĐANSKOG PRAVOSUDA – PREMA VRIJEDNOSNO UTEMELJENOM OKVIRU ZA REFORMU¹

FOUNDATIONS OF CIVIL JUSTICE - TOWARD A VALUE-BASED FRAMEWORK FOR REFORM²

Knjiga *Osnove građanskog pravosuđa – prema vrijednosno utemeljenom okviru za reformu* predstavlja naučnu studiju u čijoj je izradi učestvovalo više autora povezanih sa Montreal Cyberjustice Laboratory, naučnoistraživačkom grupom koja se bavi proučavanjem utjecaja tehnologije na sudske i druge pravne postupke, te općenito na pravni sistem. Tim koji je vršio izradu ove studije predvodi Fabien Gelinás, profesor na Pravnom fakultetu Univerziteta McGill, a ostali koautori su Clement Camion, Karine Bates, Catherine Piche, Siena Anstis, Mariko Khan i Emily Grant.

U fokusu ove knjige je pitanje reforme građanskog pravosuđa kao sistema za ostvarivanje subjektivnih građanskih prava u modernim državama. Problemu je pristupljeno obradom njegovih segmenata i pitanja sistematiziranih u tematske cjeline. Pritom se autori nisu ograničili na one segmente koji su karakteristični za pojedino društvo i njegove specifične institucije i mehanizme, nego su razmatrani oni problemi koji su karakteristični za gotovo sve pravosudne sisteme zapadnog svijeta, što ovo djelo čini privlačnijim širem krugu čitateljstva. Tako sistematiziranim cjelinama je pristupljeno interdisciplinirano, u skladu sa raznovrsnom obrazovnom pozadinom autora ovog djela, što za rezultat ima da studija nije tipično pravničko štivo koje drugim kategorijama čitateljstva neće biti interesantno. Jasno je iz riječi autora ali i iz strukture i načina izlaganja da je ova knjiga nastojala postići dva cilja. Prvi cilj je bio sažeti i izložiti dosadašnja saznanja o građanskom pravosuđu koja potječu iz različitih naučnih disciplina i koja su karakteristična za različite pravne tradicije. Otuda sva izlaganja u ovoj knjizi obiluju referencama na prethodno provedena istraživanja, spoznaje i

¹ Tekst je prikaz knjige *Osnove građanskog pravosuđa – prema vrijednosno utemeljenom okviru za reformu* autora Fabiena Gelinása i drugih (Springer International Publishing, 2015).

² This text is the review of a book *Foundations of civil justice - toward a value-based framework for reform* by Fabien Gelinás et al. (Springer International Publishing, 2015).

promišljanja o problemima kojima se autori bave. Drugi cilj se odnosi na izlaganje novog naučnoistraživačkog okvira koji bi trebao poslužiti svima koji se u budućnosti budu posvetili pitanju reforme postojećeg sistema građanskog pravosuđa.

Izlaganja u knjizi su tematski grupirana u cjeline, pri čemu je jasno vidljivo da su autori insistirali se u svakom od njih poseban osvrt načini na pitanje vrijednosti koje građansko pravosuđe želi zaštititi ili ostvariti. Naučnoistraživački okvir koji ova studija nudi doprinosi razumijevanju položaja vrijednosti u građanskom pravosuđu, te pitanja kako se ono suočava sa situacijama kada su vrijednosti koje ono nastoji zaštititi u konkurenciji. Stoga bi se moglo reći da je, bez obzira na to o kojem je konkretno izlaganju riječ, u užem fokusu ove knjige pitanje izbora, zaštite i ostvarivanja vrijednosti kroz sistem građanskog pravosuđa. Također je zanimljivo da se autori bave fenomenom prisutnim u današnjem vremenu, prema kojem se zakonodavci, nosioci pravosudnih funkcija i akademska zajednica zalažu za promociju efikasnosti pravosudnog sistema. Uprkos priznavanju efikasnosti kao vrijednosti koja zaslužuje zaštitu, autori efikasnost smatraju instrumentalnom vrijednošću – vrijednošću koja sama po sebi nije krajnji cilj. Zbog toga se kritički odnose prema nastojanjima koja promoviraju efikasnost nauštrb drugih vrijednosti koje građansko pravosuđe treba promovirati.

Knjiga se sastoji iz pet poglavlja.

U prvom poglavlju knjige autori se bave pitanjem simbola u pravosuđu. Konkretno, u fokus su stavljeni sudska arhitektura i rituali koji su prisutni na sudu. Autori navedena pitanja razmatraju u svjetlu utvrđivanja izvora legitimiteta suda i sudskih odluka, te vrijednosti koje sud predstavlja i štiti. Pitanje povećanja efikasnosti pravosudnog sistema kroz reduciranje simbola sudske vlasti nije tako jednostavno, budući da simboli imaju važnu ulogu u legitimiranju sudskih postupaka i odluka donesenih u njima. Ipak, pozivajući se na primjere arbitraže i medijacije kao alternativnih načina rješavanja sporova, autori iznose stav da određeni postupak rješavanja spora i odluka koja se u njemu donese može svoj legitimitet crpiti i iz drugog izvora – povećanog učešća zainteresiranih stranaka u kreiranju postupka i procesu donošenja odluke.

U drugom poglavlju knjige se govori o potrebi za reformom postojećeg sistema građanskog pravosuđa, temi prisutnoj u literaturi i zakonodavstvima brojnih država u posljednjim desetljećima. Ovu temu karakterizira uvjerenje da postojeće građansko pravosuđe ne ostvaruje zadovoljavajuće rezultate iz mnoštva razloga, kao što su veliki troškovi ili predugo trajanje postupaka. U

okviru ovog poglavlja je izložen niz problema prisutnih u sistemima građanskog pravosuđa širom svijeta, kao što su komercijalizacija pravne profesije i mala zastupljenost manjina. Autori kao neočekivanu prepreku u suočavanju sa ovim problemima ističu nepostojanje dovoljno podataka i empirijski provedenih istraživanja o građanskom pravosuđu, koji bi bili dovoljni za izbor pravilnih reformskih mjera.

Treće poglavlje knjige je posvećeno teorijskoj podjeli sistema građanskog pravosuđa na adversarne i inkvizitorne. Ova dva sistema se prema klasičnom shvatanju smatraju temeljno različitim, a razlikuju se s obzirom na to ko u sudskom postupku inicira radnje, prikuplja dokaze i općenito ima inicijativu za upravljanje postupkom. Adversarni sistem karakterizira shvatanje o povećanoj inicijativi stranaka, dok prema inkvizitornom sistemu tu ulogu ima sud. Autori ove knjige ističu kako oba sistema dijele veliki broj vrijednosti koje nastoje zaštititi. Također, navodi se zapažanje o prisustvu trenda konvergencije ovih dvaju sistema u današnjem vremenu, zbog čega je moguće za oba sistema utvrditi istovjetne vrijednosti koje nastoje ostvariti.

U četvrtom poglavlju knjige autori govore o još jednom trendu koji je prisutan u sistemima građanskog pravosuđa širom svijetu – participatornom i privatnom vršenju uloge građanskog pravosuđa. Ovaj trend se manifestira kroz alternativne načine rješavanja sporova, stranačku nagodbu i povećanje menadžerskih zadataka sudija. Navedeni trend je objašnjenje fenomena *vanishing trial*, koji je oznaka za konstantno smanjenje broja građanskopravnih sporova koji se rješavaju u sudskom postupku. Prva karakteristika ovog trenda se ogleda u participatornom karakteru ostvarivanja prava, gdje se umjesto postupaka u kojima sud donosi konačnu odluku koriste modeli koji predviđaju povećanu participaciju stranaka kroz postupke koje same biraju i prilagođavaju svojim potrebama. Druga karakteristika je njegov privatni karakter – postupci se sve manje provode pod pokroviteljstvom države. Autori zaključuju da je za donošenje zaključka o utjecaju ovog trenda na građansko pravosuđe još uvijek rano, budući da je za definitivni stav o tome potrebno provođenje dodatnih istraživanja. Bez obzira na nedostatak konkluzivnosti u ovom poglavlju, prikazivanje mogućih utjecaja ovog trenda na građansko pravosuđe je uputa vrijedna razmatranja za sve one koji se budu bavili ovim pitanjem u budućnosti.

U petom poglavlju, koje je ujedno i posljednje poglavlje u ovoj knjizi, iznesen je prijedlog naučnoistraživačkog okvira. Autori su ponudili svoje viđenje konkretnih vrijednosti koje građansko pravosuđe treba ostvariti. Peto poglavlje se može smatrati i nekom vrstom sinteze svih prethodnih poglavlja, budući da se ponuđeni naučnoistraživački okvir referira na saznanja i zaključke iz prethodnih dijelova knjige. Naposljetku, autori ističu da je ova

knjiga samo jedno u nizu nastojanja koje je potrebno kako bismo došli do saznanja o ispravnoj reformi građanskopravnog pravosuđa u odnosu na ono kakvo je danas.

Reforma građanskog pravosuđa je u fokusu širom svijeta, te u ovom trenutku ne postoji jasno utvrđen put kojim pravni sistemi trebaju ići. To pitanje će vrlo izvjesno ostati aktuelno i u vremenu pred nama. Ova knjiga će stoga biti korisna polazna osnova za sve čitatelje zainteresirane za funkcioniranje građanskog pravosuđa i pitanja njegove budućnosti. Između ostalog, ovo djelo može biti izvjestan putokaz prilikom reformiranja ove pravne oblasti i u Bosni i Hercegovini.